

Granskning förnyelse/underhåll av VA-ledningsnätet

Söderköpings kommun

Juni 2025

Sammanfattning

PwC har på uppdrag av de förtroendevalda revisorerna i Söderköpings kommun genomfört en granskning av förnyelse/underhåll avseende VA-ledningsnätet i kommunen. Granskningens syfte är att bedöma om kommunstyrelsen säkerställer en ändamålsenlig styrning och kontroll av förnyelse/underhåll avseende VA-ledningsnätet med ett långsiktigt perspektiv.

Utifrån genomförd granskning är vår samlade bedömning att kommunstyrelsen inte helt säkerställer en ändamålsenlig styrning och kontroll av förnyelse/underhåll avseende VA-ledningsnätet med ett långsiktigt perspektiv.

Revisionsfrågor	Bedömning	
Finns tydliga mål och riktlinjer avseende förnyelse/underhåll?	Delvis	
Har förnyelseplan/underhållsplan upprättats?	Delvis	
Genomförs förnyelse/underhållsåtgärder enligt plan och budget?	Delvis	
Är nuvarande underhåll/förnyelse av VA-ledningsnätet tillräckligt?	Ja	
Sker en tillräcklig rapportering till kommunstyrelsen?	Delvis	

Rekommendationer

Vi rekommenderar kommunstyrelsen att:

- Upprätta vattentjänstplan samt revidera styrande dokument gällande VA-översikt, VA-policy och VA-plan. Dokumenten behöver antas politiskt.
- Tydliggör nivå på förnyelsetakten, det framgår i granskade dokument olika målnivåer gällande förnyelsetakten.
- Utveckla den årliga underhållsplanen genom att tydliggöra om underhållsinsatserna avser hela kommunen eller olika geografiska områden och om det inom geografiska områden finns behov av tätare åtgärder. Kommunstyrelsen behöver säkerställa ifall underhållsplanen omfattning är tillräcklig eller om det finns behov av ytterligare underhållsåtgärder utifrån risker bl.a. baserade på klimat, miljö och drift.
- Rapportering av förnyelseplanen bör ske till kommunstyrelsen. Förnyelseplanen bör omfatta en längre tidshorisont än 10 år. Svenskt vatten ser ett behov på uppemot 20 år.

Detta i syfte att bl.a. ha en god kontroll gällande status på ledningsnätet, upphandling och genomförande av förnyelseprojekt. Detta är särskilt viktigt då förnyelsearbeten inte utförs inom kommunens verksamhet utan upphandlas. Vidare att ha en god framförhållning gällande kommunens likviditetsplanering, beräkning och beslut av VA-taxan.

-Förnyelseplanen behöver löpande uppdateras utifrån genomförda åtgärder och rapporteras till kommunstyrelsen. I syfte att säkerställa att planen alltid reflekterar det aktuella tillståndet och de rådande behoven.

- Tydligare koppla samman förnyelseplanen med investeringsplanen/budgeten. Utveckla en integrerad strategi där förnyelseplanen och investeringsplanen utarbetas parallellt och i synk, baserat på kostnadskalkyler.

-Fortsätt med att vidta åtgärder för att komma till rätta med andelen tillskottsvatten som indikerar på att det råder en bristande kvalitet på spillvattennätet och/eller felkopplade ledningar. En stor andel av tillskottsvatten ställer högre krav på reningsprocessen och kan leda till bräddning.

-Fortsätt vidta åtgärder för att komma till rätta med andelen svinn av dricksvatten.

-Följ upp att förnyelseplan och underhållsplan realiserar.

-Stärk upp organisationen då verksamheten anger att det finns ett behov av personella resurser och bättre systemstöd. Det är viktigt att inte underskatta värdet av dokumentation och systemstöd. Detta i syfte att säkerställa att kunskap inte går förlorad och att effektivisera processer.

-I högre utsträckning ta del av uppföljning av VA-verksamheten. Den rapportering som sker kan utvecklas med ytterligare bastekniska nyckeltal. Följ upp de styrande dokument exempelvis *VA översikt*, *VA-policy* och *VA-plan* där det framgår strategier, mål och åtgärder. Detta i syfte att kommunstyrelsen ska ha möjlighet att vidta åtgärder.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Inledning	4
Bakgrund	4
Syfte och revisionsfrågor	4
Revisionskriterier	4
Avgränsning	4
Metod	5
Granskningsresultat	6
Mål och riktlinjer	6
Iakttagelser	6
Bedömning	8
Underhåll och förnyelseplaner	9
Iakttagelser	9
Bedömning	12
Tillräckligt underhåll/förnyelse	13
Iakttagelser	13
Bedömning	14
Rapportering till kommunstyrelsen	14
Iakttagelser	15
Bedömning	16

Inledning

Bakgrund

Underhåll och förnyelse av de kommunala försörjningssystemen är en betydande utmaning för Sveriges kommuner och en betydande faktor för att upprätthålla en god ekonomisk hushållning. Brister underhållet kan det leda till försämrad service och kvalitet samt att det kan bli mycket kostsamt att återställa tillgångarna till normal standard om förslitningen har blivit för omfattande. Eftersatt underhåll kan på sikt få allvarliga konsekvenser för ekonomi, säkerhet och kvalitet.

Det är av stor betydelse att underhåll av VA-ledningssystem sker kontinuerligt och långsiktigt då det berör tillgångar med mycket lång livslängd. Som stöd för underhålls- och förnyelsearbetet är tydliga mål, riktlinjer, rutiner och planer viktiga för att kunna styra, prioritera och följa upp verksamheten utifrån perspektivet långsiktigt hållbart underhåll och förnyelse av de kommunala systemen.

Det är kommunstyrelsen som fullgör kommunens uppgifter och ansvarar för frågor i kommunen beträffande vatten och avlopp.

De förtroendevalda revisorerna har efter genomförd väsentlighets- och riskanalys, beslutat om en granskning av underhåll avseende VA-ledningsnätet.

Syfte och revisionsfrågor

Syftet med granskningen är att bedöma om kommunstyrelsen säkerställer en ändamålsenlig styrning och kontroll av förnyelse/underhåll avseende VA-ledningsnätet med ett långsiktigt perspektiv.

Följande revisionsfrågor används för att svara mot syftet:

- Finns tydliga mål och riktlinjer avseende underhåll/förnyelse?
- Har underhålls-/förnyelseplaner upprättats?
- Genomförs åtgärder enligt förnyelseplan/underhållsplan och budget?
- Är nuvarande förnyelse av VA-ledningsnätet tillräckligt?
- Sker en tillräcklig rapportering till kommunstyrelsen?

Revisionskriterier

Med revisionskriterier avses de bedömningsgrunder som bildar underlag för revisionens analyser och bedömningar.

- Budget
- Kommunfullmäktiges antagna styrdokument inom området.
- Kommunallagen

Avgränsning

Granskningen avgränsas till underhåll och förnyelse av VA-ledningsnätet. Ansvarig nämnd är kommunstyrelsen. Granskningen avser revisionsår 2025.

Metod

Granskningen har genomförts genom intervjuer, genomgång av styrdokument och uppföljningsrapporter inom området. I granskningen har intervjuer genomförts med VA- och renhållningschef, controller samt VA-ingenjörer. I granskningen har vi även beaktat ekonomiskdata samt statistik kopplat till ledningsnätet.

I granskningen har vi tagit del av följande dokument:

- Kommunstyrelsens reglemente 2024-12-16
- Delegationsordning kommunstyrelsen 2025-04-14
- Strategisk plan för 2025-2027
- Kommunstyrelsens Uppdragsplan 2025-2027
- VA översikt
- VA-policy
- VA-plan
- Förnyelseplan 2022
- Riskbaserad områdesvis prioritering
- Avtal avseende spillvattenrening
- Avsiktsförklaring gällande dricksvattenförsörjning för Norrköping, Linköping, Finspång, Söderköping
- Årsredovisning 2024 för Söderköpings kommun
- Utökad samverkan mellan Söderköping och Norrköping gällande VA och Avfallshantering

De intervjuade har beretts möjlighet att sakgranska rapporten.

Granskningsresultat

Mål och riktlinjer

Revisionsfråga 1: Finns tydliga mål och riktlinjer avseende underhåll/förnyelse

Iakttagelser

Av kommunstyrelsens reglemente¹ framgår att kommunstyrelsen ansvarar för kommunens verksamheter avseende vatten, avlopp och avfall. Under år 2024 skedde en politisk förändring i kommunen vilket innebar att servicenämndens verksamhet flyttades till kommunstyrelsen från och med 2025. VA-verksamhetens tjänsteorganisation/uppdrag har inte förändrats med anledning av den politiska omorganisationen.

Utifrån delegationsordning fastställd av kommunstyrelsen² har kommunstyrelsen bl.a. delegerat ärenden inom VA och renhållning till verksamhetschef inom VA/renhållning. Delegation har bl.a. skett inom områdena; ekonomi, upphandling, säkerhet och arbetsgivarfrågor.

I *Strategisk plan för 2025-2027*³ anges att avgiftsfinansierad verksamhet däribland VA-verksamheten för perioden 2025-2027 ska ha ett +/-0 driftresultat. Investeringsbudgeten för avgiftsfinansierad verksamhet den närmaste treårsperioden uppgår till 151 mnkr (2025; 69,5 mnkr, 2026; 49 mnkr, 2027; 32 mnkr). Investeringsbudgeten avser inte enbart ledningsnät utan hela VA-verksamheten samt renhållningsverksamheten. I *Strategisk plan 2025-2027* anges fem långsiktiga mål som knyter an till *Agenda 2030* genom att bidra till ett eller flera av de 17 globala hållbarhetsmålen. Det långsiktiga målet som har beröring på VA-verksamheten är målet *Begränsa kommunens miljöpåverkan med fokus på minskad resursförbrukning och minskade utsläpp*. Detta mål har i kommunstyrelsens *Uppdragsplan för 2025-2027* brutits ned till att omfatta målet om att minska kommunens miljöpåverkan med ett samtida ekonomiskt perspektiv. Detta ska ske genom att öka andelen LED armaturer gatubelysning samt minska serveringssvinn. Något mål kopplat till förnyelse av ledningsnät har inte upprättats. Däremot anges i kommunstyrelsens uppdragsplan under rubrik *Volym och nyckeltal* ett antal nyckeltal som kommunstyrelsen ämnar att följa, dessa avser bl.a. hanterad mängd spillvatten och andelen utbytt VA-ledningsnät (spill-, dricks- och dagvatten). I sammanställningen anges prognosen för förnyelsetakten till 1 % för åren 2025-2027. Enligt verksamhetsföreträdare ska detta ses som ett riktvärde för verksamheten att arbeta efter.

Någon specifik uppdragsplan/verksamhetsplan för VA-verksamheten har inte upprättats.

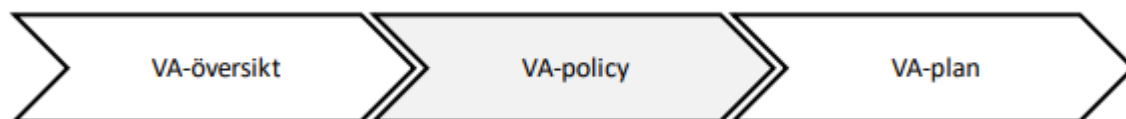
¹ Reviderat av kommunfullmäktige 2024-12-16, § 158

² Reviderad av kommunstyrelsen 2025-04-14, § 69

³ Antagen av kommunfullmäktige 2024-06-17, §67

Styrande dokument VA området

Följande styrande dokument har beslutats av kommunfullmäktige alternativt kommunstyrelsen med bäring på VA.

VA-översikt för Söderköpings kommun

VA-översikten är enligt verksamhetsföreträdare inte politiskt antagen och är enligt dokumentet ett grundläggande planeringsunderlag kopplat till *VA-policy* samt *VA-plan*. Dokumentet ska belysa vad som styr vatten- och avloppsplaneringen i form av lagar och styrande dokument på lokal, regional och nationell nivå. I *VA-översikten* anges att utbytestakten gällande ledningsnätet behöver utökas. Söderköpings kommun har enligt dokumentet som mål att förnyelsetakten bör ligga på 0,6% per år på spillvattennätet och 0,7% på vattenledningsnätet, vilket för Söderköping motsvarar en förnyelsetakt på ca 140-160 år.

VA-policy

I dokumentet *VA-policy för Söderköpings kommun*⁴ tydliggörs det övergripande VA-arbetet samt ett antal principiella ställningstaganden med syfte att visa hur kommunen avser säkerställa en långsiktig hållbar vatten- och avloppsförsörjning (VA-försörjning). VA-policyn beskriver hur kommunen avser att arbeta långsiktigt gällande vattenförsörjning och hantering av dag- och spillvatten. Målet är att *VA-policyn* ska bidra med förutsättningar för att kunna göra investeringar där de gör mest nytta. Beslut som Söderköpings kommun fattar som gäller försörjning av vatten och avlopp ska grundas på de ställningstaganden som finns i *VA-policyn*. Det övergripande arbetet inom VA-försörjning i Söderköpings kommun ska genomsyras av följande generella punkter:

- Samverkan med andra kommuner. Samverkan ska leda till hållbara och kostnadseffektiva VA-lösningar samt enhetliga bedömningar av regelverket.
- Arbetet med frågor som rör VA-försörjning ska bidra till att miljö kvalitetsnormerna för vattenförekomster uppfylls.
- Verka för utbyggnad av större samlade anläggningar istället för ny- och ombyggnation av mindre anläggningar.
- Klimatförändringarnas effekter ska begränsas genom anpassning av planering och hantering av VA till ett förändrat klimat.
- Risk- och sårbarhetsfrågor ska beaktas och hanteras kontinuerligt.
- Åtgärder inom verksamhetsområde för allmänt VA ska i huvudsak finansieras via VA-taxan.
- Det ska finnas en balans mellan anslutningsavgifter och bruksavgifter så att utbyggnad av VA sker rättvist inom kollektivet.
- Arbeta för att öka medvetenhet hos medborgare i frågor och problematik som rör VA-försörjning genom olika informationskampanjer.

⁴ Antagen av kommunfullmäktige 2019-03-20 § 20

Ställningstaganden i *VA-policyn* ska ligga till grund för framtida beslut inom VA-försörjningen och ska omsättas till åtgärder i *VA-planen*. *VA-policyn* tar ställning inom följande områden:

- Enskilda VA-anläggningar och anslutning till kommunalt VA.
- Dricksvatten.
- Dagvatten och dränvatten.
- Skydd av vatten.
- Nöd- och reservvatten.

Totalt finns det 29 ställningstaganden. Av dessa 29 ställningstaganden berör två ställningstaganden ledningsnätet. Dessa avser:

- Kommunen ska aktivt arbeta med att koppla bort dag- och dräneringsvatten från allmänna spillvatten.
- Dagvatten ska reduceras, fördröjas, renas och regleras så att belastningen på recipienter och ledningsnät begränsas.

VA-plan för Söderköpings kommun

VA-planen antagen av servicenämnden⁵ har som syfte att skapa en tydlig och långsiktig vatten- och avloppsförsörjning i Söderköpings kommun samt påvisa förslag på åtgärder för de bebyggelseområden som ligger utanför nuvarande verksamhetsområden för allmänt VA. I VA-planen framgår inga mål eller riktlinjer i övrigt som avser underhåll/förnyelse avseende ledningsnätet. Enligt dokumentet ska VA-planen revideras vart fjärde år.

Vattentjänstplan

Enligt ändringar i vattentjänstlagen, som beslutades under år 2022, ska varje kommun tillämpa en vattentjänstplan sedan den 31 december 2023. Vattentjänstplanen ska innehålla kommunens långsiktiga planering för att tillgodose behovet av allmänna vattentjänster. Den ska även ange vilka åtgärder som ska vidtas för att den allmänna VA-anläggningen ska fungera vid skyfall. I kommunstyrelsens *Uppdragsplan 2025-2027* anges att kommunstyrelsen under budgetperioden 2025 ska ta fram en Vattentjänstplan som ska ersätta nuvarande *VA-plan*. Enligt intervju med verksamhetsföreträdare anges att Vattentjänstplanen kommer upp till beslut i kommunfullmäktige under hösten 2025.

Bedömning

Finns tydliga mål och riktlinjer avseende underhåll/förnyelse

Delvis.

Vi bedömer att det till viss del finns mål i de styrande dokumenten så som *VA-översikt*, *VA-policy* och *VA-plan*. Detta genom ställningstaganden med att arbeta med att koppla bort dag- och dräneringsvatten från allmänna spillvatten samt att dagvatten ska reduceras, fördröjas, renas och regleras. Vi anser att det är en brist att vattentjänstplan inte ännu beslutats. Enligt Vattentjänstlagen ska varje kommun tillämpa en vattentjänstplan från och med 1 januari 2024.

⁵ Antagen av servicenämnden 2018-12-18 § 78

Det har i reglemente och delegationsordning tydliggjort kommunstyrelsens ansvar avseende VA.

Det finns mål i VA-översikten kopplat till förnyelsetakten i kommunen, 0,6% per år för spillvattennätet och 0,7% på vattenledningsnätet. Vi finner att det är en brist att dokumentet inte är politiskt antaget. I kommunstyrelsens *Uppdragsplan 2025-2027* anges att prognosen för förnyelsetakten på ledningsnätet ska uppgå till 1 %.

Underhåll och förnyelseplaner

Revisionsfråga 2: Har förnyelse-/underhållsplan upprättats?

Revisionsfråga 3: Genomförs underhållsåtgärder enligt förnyelse-/underhållsplan och budget?

lakttagelser

Kommunens VA ledningsnät omfattar en totallängd om 28 mil ledning fördelat på 12 mil spillvattenledningar, 11 mil vattenledningar och 5 mil dagvattenledningar. I kommunen finns åtta kommunala vattenverk och åtta kommunala avloppsreningsverk. Ledningsnätet finns utbyggt i centrala Söderköping och i flera yttre kransorter som sträcker sig från Snöveltorp i kommunens nordvästra del, Östra Ryd i södra delen och ut mot Tyrislöt i kommunens östra del. I Söderköpings stadskärnan beskrivs arbetet med förnyelse som extra svårt med tanke på omfattning av kullerstengator och gammal bebyggelse som i regel kräver arkeologiska utgrävningar. Av kommunens invånare har ca 70 % kommunalt VA.

Större delen av kommunens ledningsnät byggdes ut under 60–70-talets bostadsexpansion men ledningsnätets ålder varierar stort utifrån när ledningarna i ett område byggdes ut. Enligt uppgifter bedöms den tekniska livslängden för ledningsnätet ligga inom intervallet 50-100 år. Det finns fall där den tekniska livslängden är både kortare och längre beroende på val av material, geotekniska förhållanden, rörelser i marken och vilken inre påverkan ledningarna utsätts för. Avskrivningsperioden för ledningsnät är satt till 70 år.

I VA-översikten anges att utbytestakten historiskt sett i kommunen uppgått till ca 280-300 år och att utbytestakten behöver utökas. Söderköpings kommun har enligt dokumentet som mål om en förnyelsetakt på 0,6% per år på spillvattennätet och 0,7% på vattenledningsnätet. Kopplat till kommunstyrelsens uppdragsplan anger VA-chefen att en utbytestakt på 1 % är det långsiktiga målet i kommunen och som verksamheten arbetar mot. I dokumentet anges olika typer av åtgärdsarbeten kopplat till VA-ledningsnätet:

- Trender av felhändelser (analyser av driftproblem)
- Uppgraderad status för stamledningar
- Återkommande spolningar i självfallsledningsnätet
- Prioriterade åtgärder mellan ledningsläckage/ledningsinläckage
- Utbyggnad av områden
- Samordning vid planerade asfalteringsarbeten
- Utvecklad dokumentation av ledningsnäten
- Områden med kombinerade system

Enligt dokumentet *Förnyelseplan 2022* och intervju med verksamhetsföreträdare anges att VA ledningar i stora delar av kommunen har nått sin livslängd. Det finns ledningar från 1920 talet som behöver saneras på grund av ålder. Det finns även ledningar från 1970 talet som är hårt angripna av rost och marksättningar att de behöver saneras snarast. Det finns spillvattenledningar och vattenledningar i dåligt skick som inte går att relina och flertal ventiler som inte fungerar.

Enligt uppgifter finns det i kommunen områden med kombinerade system på ledningsnätet, dvs dagvatten och spillvatten i samma ledning. Områden med kända felkopplingar och kombinerade system beskrivs prioriteras i saneringsplan. Läggs nya ledningar så läggs separerade system. Det finns inget politiskt beslut om att fastighetsägarna ska separera spillvattennätet och dagvattennät.

I Söderköping kommun används begreppet underhåll inom verksamheten för de åtgärder som enbart för en viss tidsperiod avhjälper problemet. En underhållsåtgärd är en återkommande uppgift. Förebyggande underhåll är insatser som bl.a. avser spolning av ledningar, rotskärning, underhåll av diken, rökning av ledningsnät, motionering av ventiler. Begreppet förnyelse innebär antingen att ledningsdelar byts ut mot motsvarande standard/kapacitet eller att kapaciteten förbättras. Det görs en åtskillnad av drift och investering där driftkostnader definieras som underhåll/lagningar av nätet och när ledningsnät byts ut klassas det som investering. Projektledningen avseende förnyelsearbeten och andra investeringsprojekt sker internt inom kommunen, VA-ingenjörer. Enligt verksamhetsföreträdarna anges att det finns flertal fördelar med upphandlad extern entreprenör. Extern aktör har i regel bättre tekniska resurser och att det går att variera antalet grävlag över året. Under vintern finns endast behov av ett grävlag medan under övrig del av året finns ett behov av att fler grävlag är igång samtidigt.

Kommunen har ett samverkansavtal (2012-01-01, 30 år) med Nodra AB gällande spillvatten, spillvatten pumpas till reningsverk i Norrköping. Därutöver finns samverkan med kommunerna Linköping, Finspång och Valdemarsvik i frågor som bl.a. avser kompetensutveckling, resurshantering, upphandling, policys och rutiner. Enligt kommunstyrelsens *Uppdragsplan 2025-2027* anges att kommunfullmäktige har gett kommunstyrelsen i uppdrag att utreda förutsättningarna för en bolagisering av VA och Renhållning. Enligt intervju med verksamhetsföreträdarna anges att utredningen visar på att det finns samverkansfördelar genom ett utökat samarbete med Nodra AB. De fördelar som utredningen bl.a. visar på är att arbetsuppgifter utförs korrekt, lättare att uppfylla ny lagstiftning och underlätta kompetensförsörjning.

Verksamheten använder sig av ett digitalt verksamhetssystem med uppgifter kring ledningsnätet i form av digitala kartor. I verksamhetssystemet dokumenteras exempelvis läckor, stopp, ålder över ledningsnätet och driftstörningar. Av intervjuer med verksamhetsföreträdare framgår att filmning av ledningsnätet skett/sker. Filmerna har av olika anledningar inte gått att spara i verksamhetssystemet. Vidare anges att verksamheten i större utsträckning behöver bli bättre med att dokumentera driftstörningar och förnyelsearbetet i verksamhetssystemet. Orsak till att dokumentation inte sker i tillräcklig utsträckning och i tid beror på att de personella resurserna inte är tillräckliga och att verksamhetssystemet inte är tillräckligt användarvänligt. I intervju med

verksamhetsföreträdare anges att uppdatering av verksamhetssystemet beräknas ske under hösten 2025. Uppdateringen kommer att medföra att verksamheten i större utsträckning kommer kunna dokumentera och nyttja sig av olika data. Detta kommer framöver underlätta uppföljning/analys och styrning av förnyelse- och driftarbetet. I övrigt framkommer det att det saknas processteknisk kompetens, kompetens för upphandlingar enligt LOU/LUF, erfarenhet (samtliga medarbetare har arbetat mindre än 5 år) och att verksamheten har svårt att rekrytera.

Vid intervjuer beskrivs att VA-verksamheten och gata/park-enheten har regelbundna samordningsmöten. Det förekommer även andra typer av samordningsmöten med övriga ledningsägare (nätägare, fjärrvärme etc.). Syftet med dessa möten är att informera varandra och planera för ett effektivt grävnings- och förnyelsearbete. Utifrån ledningsägarnas prioriterade arbeten kan det påverka VA-verksamhetens förnyelseplan och dess åtgärder och prioriteringar.

Underhållsplan

I granskningen har vi tagit del av ett årshjul kopplat till underhållsåtgärder kopplat till ledningsnätet. Årshjulet tydliggör vilka åtgärder som ska ske och när i tiden på året. Enligt uppgifter hanteras planering av underhållet av arbetsledare rörrät och VA-ingenjör som bäst har kännedom om vad som behöver göras och när.

Enligt förvaltningsledningen finns ett stort behov av att byta ut huvudventiler på vattenledningarna. Under år 2024 byttes ca 50 av 800 huvudventiler ut. Det finns ett prioriterat behov av att bytta ut resterande huvudventiler. I granskningen framkommer det att driftinstruktioner, larm och reservkraft saknas till pumpstationer som bräddar till badplats, vattentäkt eller känslig recipient.

Förnyelseplan

Enligt organisationen *Svensk vatten* bör den långsiktiga strategin ha ett perspektiv på minst fem år. För förnyelsebehoven på ledningsnäten bör strategin ha ett ännu längre perspektiv, gärna 10–20 år. En åtgärdsplan bör ha ett tidsperspektiv på 1–3 år. Åtgärdsplanen bör innehålla konkreta, kostnadsuppskattade åtgärder. Planen bör hållas levande och kontinuerligt omprövas genom att den kopplas till uppföljningen av verksamheten varje år och till kommande årsbudget.

I granskningen har vi tagit del av en förteckning över geografiska områden i kommunen där förvaltningen riskklassificerat respektive ledningsnät utifrån olika parametrar. Exempel på parametrar är bl.a. vattenförluster, tillskottsvatten, klagomål, tryck, återkommande rörbrott, bedömd återstående livslängd. Denna riskklassificering ligger bl.a. till grund för verksamhetens planering och prioritering av förnyelsearbeten. Enligt intervju med verksamhetsföreträdare anges att det finns en önskan om att dela upp de geografiska områdena i fler områden för att ytterligare förfina arbetet.

Förvaltningen har tagit fram en förnyelseplan för VA-ledningarna som avser både dagvatten-, spillvatten- och vattenledningar. Förnyelseplanen är uppställd med prioriteringar som behöver ske inom 1-2 år, 3-5 år och 6-10 år (sträcker sig fram till 2033). Förnyelseplanen omfattar även information om bl.a. längd, dimension, ålder på anläggningen och kostnadsberäkning. Förnyelseplanen är enligt verksamhetsföreträdare framtagen under år 2022 och senast reviderad under år 2023.

Någon uppdatering har inte skett under 2024 och under 2025. Detta innebär att de förnyelsearbeten som skett under åren 2024 och 2025 inte uppdaterats i förnyelseplanen.

Enligt verksamhetsföreträdare har det historiskt sett inte funnits någon direkt koppling mellan förnyelseplanen, de åtgärder som behöver ske och investeringsplanen/budgeten. Någon kostnadskalkyl över de förnyelsearbeten som behöver ske har inte genomförts i syfte att få till en ändamålsenlig investeringsbudget. Ett arbete beskrivs ha påbörjats inom området.

Genomförda åtgärder

Budget för reinvesteringar (förnyelse) i VA-nätet är enligt uppgifter baserat på erfarenheter av hur mycket åtgärder som tidigare genomförts och beslutad förnyelsetakt. Löpande drift och underhåll av ledningsnätet utförs i egen regi. Verksamheten har upphandlat extern entreprenör för bl.a. beredskapsverksamhet, utbyte av ledningsnätet (förnyelse) och nyanslutningar.

Enligt intervju med verksamhetsföreträdare har ett arbete med att installera flödesmätare på ledningsnätet påbörjats i syfte med att upptäcka läckor och tillskottsvatten tidigt och därigenom genomföra åtgärder snabbare.

Nedan redovisas förvaltningens uppgifter avseende budget, ekonomiskt utfall samt budgetavvikelse för åren 2018-2024 (tkr). Nedan investeringsutgifter och budget avser enbart ledningsnätet. Utifrån nedan framgår att det för samtliga år finns en differens avseende investeringsutgifter och budget. Det går även att urskilja att ambitionen under senaste två åren har ökat. Budgeten har för förnyelsearbeten sedan 2018 år ökat med 9,3 mnkr.

Investeringsutgifter VA-enheten	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Utfall	5 191	6 854	7 634	7 519	9 746	14 073	14 467
Budget	4 700	6 750	7 500	8 800	7 000	14 000	14 000
Avvikelse	-491	-104	-134	1 281	-2 746	-73	-467

Tabell 1 Investeringsutgifter och budget för förnyelse 2018-2024.

Vi har i granskningen efterfrågat om det sker någon samlad uppföljning av att underhållsarbetena och förnyelsearbeten sker enligt plan. Vi har inte tagit del av någon sådan uppföljning.

Bedömning

Revisionsfråga 2: Har förnyelse-/underhållsplan upprättats?

Delvis

Vi bedömer att förnyelse-/underhållsplan upprättats men att dessa inte är tillräckliga. Det finns ett årshjul/underhållsplan kopplat till åtgärder kopplat till ledningsnätet. Årshjulet tydliggör vilka åtgärder som ska ske och när i tiden på året. Det kan finnas ett behov av att tydliggöra om underhållsinsatserna avser hela kommunen eller olika geografiska områden och om det inom geografiska områden finns behov av tätare åtgärder. Kommunstyrelsen behöver säkerställa ifall underhållsplanens omfattning är tillräcklig eller om det finns behov av ytterligare underhållsåtgärder utifrån risker bl.a. baserade på klimat, miljö och drift.

Vi ser positivt på att det finns en analys över ledningsnätet där ledningsnätet graderas och riskbedöms utifrån olika behov. Vi ser samtidigt det som en brist att förnyelseplanen inte löpande uppdateras utifrån genomförda åtgärder. Den förnyelseplan som finns omfattar en tidshorisont på 10 år. Svenskt vatten ser ett behov på ett längre perspektiv, uppemot 20 år. Vidare bedömer vi att det finns ett behov av mer långsiktigt och tydligare koppla samman förnyelseplanen och investeringsplan/budget. Detta arbete behöver ske utifrån kostnadskalkyler.

Vidare bedömer vi att det finns ett behov av att stärka upp organisationen personellt, kompetensmässigt och i form av bättre systemstöd. Verksamheten bedöms vara personbunden, dokumentationen av olika typer av data kopplat till drift och förnyelseåtgärder har stått tillbaka mot mer verkställighetsåtgärder. Det är viktigt att inte underskatta värdet av dokumentation och systemstöd. Detta i syfte att säkerställa att kunskap inte går förlorad och att effektivisera processer.

Revisionsfråga 3: Genomförs underhållsåtgärder enligt förnyelse-/underhållsplan och budget?

Delvis

Vi bedömer att underhållsåtgärder delvis sker enligt förnyelse-/underhållsplan och budget. Vi grundar detta på att förnyelseåtgärder i stort sett har genomförts enligt budgeterad plan. Vi kan inte besvara ifall åtgärder sker enligt förnyelse- och underhållsplan då någon uppföljning inte upprättats för att besvara revisionsfrågan. Vi ser samtidigt att underhållsåtgärder kopplat till huvudventiler historiskt sett inte skett enligt plan, vilket nu kräver ett omfattande åtgärdsarbete.

Tillräckligt underhåll/förnyelse

Revisionsfråga 4: Är nuvarande underhåll/förnyelse av VA-ledningsnätet tillräckligt?

Iakttagelser

Enligt intervju med verksamhetsföreträdarna anges att nuvarande underhåll och förnyelse av VA-ledningsnätet i stort sett är tillräckligt i förhållande till verksamhetens bedömning av det egentliga behovet. Det saknas däremot personella resurser för att planera och genomföra de arbeten som krävs för att realisera en förnyelsetakt på 1 % och samtidigt ha en robusthet och klara eventuella incidenter. Dokumentationen har historiskt fått stå tillbaka till förmån för det praktiska förnyelsearbetet, vilket inte beskrivs som hållbart över tid. Jämfört med andra kommuners VA-enheter beskrivs antalet anställda i Söderköping vara färre än jämförbara verksamheter.

Förnyelsetakten visar hur många meter ledningar som förnyas årligen i förhållande till hur många meter ledning som är lagd. I Sverige uppgår förnyelsetakten för åren 2019–2023 på vattenledning till 0,4 %, spillvattennätet till 0,5 % och dagvattennätet till 0,3 % (Resultatrapport för VASS Drift 2023). Kommunstyrelsen har för år 2025 beslutat om 14 mnkr i investeringsmedel kopplat till förnyelse av ledningsnätet, vilket enligt uppgifter speglar en förnyelsetakt på ca 1 %. Förnyelsetakten i Söderköpings kommun uppgår under perioden (2018-2024) i snitt till 0,9 %, 0,9 % och 0,7 % för motsvarande ledningstyper. Förnyelsetakten har under åren 2023-2024 särskilt ökat i takt med att budgeten utökats. Se nedan tabell

Ledningsnät	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Vatten km	110	110	110	110	111	111	111
Förnyelsetakt vatten %	0,5%	0,5%	0,8%	0,5%	0,8%	2,3%	1,1%
Spillvatten km	100	100	100	100	100	100	100
Förnyelsetakt spillvatten %	0,6%	0,9%	1,0%	0,8%	1,0%	1,2%	0,8%
Dagvatten km	70	70	70	70	70	70	70
Förnyelsetakt dagvatten %	0,9%	0,7%	0,1%	0,4%	0,6%	0,7%	1,3%

Tabell 1, ledningsnät samt förnyelsetakt perioden 2018-2024

I granskningen har vi tagit del av data som visar på att svinnet mellan producerat och debiterat vatten uppgår till 13-32 % för perioden 2020-2024. Andelen svinn har över tid minskat och beror på att verksamheten genomfört riktade förebyggande insatser med att identifiera och åtgärda läckor.

I intervjuerna anges att det finns en problematik med inläckage på spillvattennätet från grundvattnet, felkopplade stuprörsanslutningar samt områden som saknar dagvatten. Detta sammantaget påverkar belastningen vid reningsverken, vilket bland annat leder till nödavledning. Andelen tillskottsvatten har under senaste fyra åren ökat och uppgår till 29 % till 74 % under perioden 2018-2024. Under år 2023 anges att nederbörden i kommunen var extra stor och som resulterade i ökad mängd spillvatten. Detta visar sig även i mängden nödavledning under år 2023.

Nyckeltal	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Svinn (debiterat vatten /producerat vatten) %	-	-	32%	25%	13%	24%	27%
Läckor vattenledningsnät	12	13	20	8	6	9	9
Översvämning källare	-	-	2	0	2	0	2
Nödavledning m3 (Endast P1 Pumpstation i Söderköping)	19 664	9 188	2 217	17 582	14 966	21 197	16 762
Producerat dricksvatten m3	862 043	848 849	850 000	775 844	676 374	746 794	778 875
Behandlat spillvatten m3	200 398	200 129	188 542	207 091	158 368	248 894	219 044
Pumpat spillvatten m3	959 740	1 009 675	909 913	962 188	861 472	1 051 516	972 474
Tillskottsvatten (Behandlat spillvatten/ producerat vatten) %	35%	43%	29%	51%	51%	74%	53%

Tabell 2, nyckeltal perioden 2018-2024

Bedömning

Är nuvarande underhåll/förnyelse av VA-ledningsnätet tillräckligt?

Ja

Vi bedömer att nuvarande nivå avseende underhåll/förnyelse av VA-ledningsnätet i allt väsentligt är tillräckligt. Vi grundar detta på att förnyelsetakten i Söderköpings kommun ökat speciellt under senaste åren. Förnyelsetakten har under senaste åren överstigit målet om 1 % förnyelse. Vi ser samtidigt att det finns en historik där förnyelsetakten varit betydligt lägre och utmaningar när det gäller tillskottsvatten och svinn gällande dricksvatten. Nivån indikerar på ytterligare åtgärder behöver vidtas.

Rapportering till kommunstyrelsen

Revisionsfråga 5: Sker en tillräcklig rapportering till kommunstyrelsen?

lakttagelser

Av kommunstyrelsen reglemente⁶ framgår att kommunstyrelsen kontinuerligt ska följa upp sin verksamhet. Kommunstyrelsen ska tre gånger per år, redovisa till kommunfullmäktige hur de har fullgjort de uppdrag som fullmäktige har lämnat till dem i reglemente och i strategisk plan. Därutöver har kommunstyrelsen ett övergripande ansvar kring följande områden:

- Kommunstyrelsen ska leda och samordna förvaltningen av kommunens angelägenheter och ha uppsikt över övriga nämnders och eventuella gemensamma nämnders verksamhet (ledningsfunktion).
- Kommunstyrelsen ska leda kommunens verksamhet genom att utöva en samordnad styrning och leda arbetet med att ta fram styrdokument för kommunen (styrfunktion).
- Kommunstyrelsen ska följa de frågor som kan inverka på kommunens utveckling och ekonomiska ställning och fortlöpande i samråd med nämnderna följa upp de fastställda målen och åiterrapportera till fullmäktige (uppföljningsfunktion).

Under år 2024 ingick VA-verksamheten under servicenämnden. I servicenämndens tertiärrapport 1 och 2 samt i verksamhetsberättelse för år 2024 framgår att rapportering avseende VA-verksamhetens driftsekonomi och investeringar sker. En redovisning sker även gällande antalet läckor, hanterad mängd spillvatten, utbytt ledningsnät (%). Det lämnas även jämförelsesiffror för 2023. Den rapportering som skett till kommunstyrelsen avseende VA sker i samband med kommunens delårsrapport och årsredovisning (2024). I delårsrapporten sker en rapportering avseende bl.a. driftredovisning och investeringsredovisning samt kommentarer. Enligt Lag (2006:412) om allmänna vattentjänster, 50 § ska huvudmannen se till att verksamheten bokförs och redovisas i enlighet med god redovisningssed där resultat- och balansräkningar redovisas särskilt och där det av tilläggsupplysningar framgår hur huvudmannen har fördelat kostnader som varit gemensamma med annan verksamhet, och att redovisningen, när den är fastställd, finns tillgänglig för fastighetsägarna. Kommunstyrelsen beslutade 2025-04-14 § 67 om *Årsredovisning 2024 för Söderköpings kommun*. Kommunfullmäktige godkände årsredovisningen 2025-05-19. I årsredovisningen framgår resultaträkning och balansräkning samt tillhörande noter för VA-verksamheten. VA-verksamheten totalt upparbetat ett överuttag på 0,8 mnkr. Någon redovisning i förvaltningsberättelsen av VA-verksamheten sker inte. Det sker ingen redovisning kring hur fördelning av kostnader som varit gemensamma med annan verksamhet.

I VA-översikten anges olika typer av åtgärdsarbeten kopplat till VA-ledningsnätet:

- Trender av felhändelser (analyser av driftproblem)
- Uppgraderad status för stamledningar
- Återkommande spolningar i självfallsledningsnätet
- Prioriterade åtgärder mellan ledningsläckage/ledningsinläckage
- Utbyggnad av områden
- Samordning vid planerade asfalteringsarbeten
- Utvecklad dokumentation av ledningsnäten
- Områden med kombinerade system

⁶ Reviderat av kommunfullmäktige 2024-12-16, § 158

Enligt VA chefen har det inte skett någon löpande redovisning/rapportering utifrån de styrande dokumenten; *VA-översikt*, *VA-policy* och *VA-plan* till kommunstyrelsen eller till dåvarande servicenämnden. Någon specifik rapportering till kommunstyrelsen avseende ledningsnätets kvalitet eller verksamhetens utmaningar har inte skett.

Verksamheten rapporterar årligen statistik och nyckeltal till branschorganisationen *Svenskt Vatten*.

Bedömning

Sker en tillräcklig rapportering till kommunstyrelsen?

Delvis.

Vi bedömer att det inte helt sker en tillräcklig rapportering till kommunstyrelsen. Vi bedömer årsredovisning för VA-verksamheten för år 2024 beslutats av kommunstyrelsen och godkänts av kommunfullmäktige enligt Lag (2006:412) om allmänna vattentjänster.

Vi bedömer att det till viss dels skett en rapportering till servicenämnden och till kommunstyrelsen men att denna rapportering kan utvecklas med ytterligare bastekniska nyckeltal. Detta i syfte att kommunstyrelsen ska ha möjlighet att vidta åtgärder.

De VA-dokument som har antagits bland annat *VA-översikt*, *VA-policy* och *VA-plan* där strategier, mål och åtgärder framgår har enligt vår uppfattning inte följts upp.

2025-06-18

Rebecka Hansson

Carl-Magnus Stenehav

Uppdragsledare

Projektledare

Denna rapport har upprättats av Öhrlings PricewaterhouseCoopers AB (org nr 556029-6740) (PwC) på uppdrag av Söderköpings kommunrevision enligt de villkor och under de förutsättningar som framgår av projektplan från 2025-01-20. PwC ansvarar inte utan särskilt åtagande, gentemot annan som tar del av och förlitar sig på hela eller delar av denna rapport.